

O'ZBEKISTON HUDUDIDA EKOLOGIK MUAMMOLARNING TARIXI VA ULARNI O'RGANISH

Jaksimuratov Azamat Bekmurat uli

Nukus davlat pedagogika instituti geografiya va iqtisodiy bilim asoslari bakalavr ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabasi, Kegeyli tumani 10-sonli umumta'lim maktabi geografiya va iqtisodiy bilim asoslari fani o'qituvchisi

Anotatsiya: Ushbu maqola O'zbekiston hududidagi ekologik muammolar tarixi, ularning shakllanishi va rivojlanishi, shuningdek ularni o'rganish usullari va ilmiy tadqiqotlar haqida ma'lumot beradi. Maqolada suv resurslari, qishloq xo'jaligi faoliyati, sanoat rivojlanishi va antropogen omillarning ekologik holatga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, Orol dengizi va boshqa tabiiy hududlardagi ekologik muammolar tarixiy kontekstda ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, ekologik muammolar, Orol dengizi, suv resurslari, qishloq xo'jaligi, sanoat faoliyati, antropogen ta'sir, ekologik tadqiqotlar

Аннотация: Статья посвящена истории экологических проблем на территории Узбекистана, их формированию и развитию, а также методам изучения и научным исследованиям. Рассматривается влияние водных ресурсов, сельскохозяйственной деятельности, промышленного развития и антропогенных факторов на экологическое состояние. Также анализируются экологические проблемы Аральского моря и других природных районов в историческом контексте.

Ключевые слова: Узбекистан, экологические проблемы, Аральское море, водные ресурсы, сельское хозяйство, промышленная деятельность, антропогенное влияние, экологические исследования

Abstract: This article examines the history of ecological problems in Uzbekistan, their formation and development, as well as methods of study and scientific research. It analyzes the impact of water resources, agricultural activities, industrial development, and anthropogenic factors on the ecological state. Ecological problems of the Aral Sea and other natural areas are also considered in a historical context.

Keywords: Uzbekistan, ecological problems, Aral Sea, water resources, agriculture, industrial activities, anthropogenic impact, ecological research

O'zbekiston hududida ekologik muammolar qadimiy davrlardan boshlab yuzaga kelgan. Daryolar, ko'llar va suv havzalari aholining hayoti va iqtisodiy faoliyati bilan chambarchas bog'liq bo'lgan. Qishloq xo'jaligi va chorvachilik bilan shug'ullanish suv

resurslariga bosimni oshirib, tuproq va iqlim sharoitlariga ta'sir qilgan. Shu bilan birga, shahar va sanoat markazlarining rivojlanishi ham ekologik muvozanatga salbiy ta'sir ko'rsatgan.

XX asrda O'zbekistonning ekologik muammolari yanada chuqurlashgan. Orol dengizi hududida suvni noto'g'ri boshqarish, kanallar va sun'iy suv yo'llari qurilishi natijasida dengiz hajmi keskin kamaygan. Bu esa nafaqat suv havzasi, balki butun mintaqaning iqlimi, qishloq xo'jaligi va odamlar salomatligiga jiddiy ta'sir qilgan. Qishloq xo'jaligi va paxta yetishtirish uchun suvni ortiqcha ishlatish natijasida tuproq sho'rlanishi, eroziya va biologik xilma-xillikning kamayishi kuzatilgan.

Sanoat rivojlanishi va antropogen omillar ham ekologik muvozanatga salbiy ta'sir qilgan. Zavodlar, kimyo sanoati va transportning ifloslantiruvchi faoliyati havoni, tuproq va suv manbalarini zararli moddalar bilan to'ldirgan. Shu bilan birga, urbanizatsiya va aholi zichligi tabiiy ekotizimlarni bosim ostiga qo'ygan.

O'zbekiston ekologik muammolarini o'rganishda tarixiy manbalar, zamonaviy tadqiqotlar va ilmiy metodlardan keng foydalaniladi. Hududiy ekologik monitoring, GIS va raqamli xaritalash, suv va tuproq resurslarini o'lchash metodlari muhim ahamiyatga ega. Shu orqali ekologik muammolarni aniqlash, ularning sabablari va oqibatlarini tahlil qilish mumkin bo'ladi.

Shu tariqa, O'zbekiston hududida ekologik muammolar tarixi qadimiy davrlardan boshlab zamonaviy kungacha uzluksiz rivojlanib kelgan. Ularni o'rganish hududiy va global ekologik xavfsizlikni ta'minlash, resurslarni boshqarish va atrof-muhitni muhofaza qilishda markaziy ahamiyatga ega.

O'zbekiston hududida ekologik muammolar tarixan qishloq xo'jaligi, suv resurslarini boshqarish va tabiiy sharoitlarning o'zgarishi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan. Qadimiy davrlarda sug'orish tizimlari, kanallar va daryolar orqali suv resurslarini boshqarish hudud aholisi hayoti uchun muhim bo'lgan. Biroq, ko'p asrlar davomida inson faoliyati, xususan intensiv qishloq xo'jaligi va chorvachilik, tuproq unumdorligiga salbiy ta'sir qilgan. Tuproq sho'rlanishi, eroziya va suv resurslarining ortiqcha ishlatilishi ekologik muvozanatni buzishga olib kelgan.

XX asrda sanoat rivojlanishi, urbanizatsiya va paxta yetishtirishga qaratilgan siyosiy strategiyalar ekologik muammolarni keskin kuchaytirgan. Orol dengizining hajmi kamayishi, suvning notekis taqsimlanishi va kanallardan ortiqcha foydalanish nafaqat suv havzalariga, balki atrof-muhitning iqlim sharoitlariga ham ta'sir ko'rsatgan. Bu hududlarda yerlar sho'rlanishi, qurg'oqchilik, chang-to'zonlar va biologik xilma-xillikning pasayishiga olib kelgan.

Shaharlar va sanoat markazlarining rivojlanishi havoni, tuproq va suvni ifloslantirgan. Zavod chiqindilari, kimyoviy moddalar va transportning zararli chiqindilari ekologik tizimlarga salbiy ta'sir ko'rsatgan. Shu bilan birga, aholi zichligi va urbanizatsiya tabiiy resurslar va ekotizimlarga bosimni oshirgan. Bu muammolar inson salomatligi, qishloq xo'jaligi hosildorligi va iqtisodiy barqarorlikka ta'sir qilgan.

Ekologik muammolarni o'rganishda tarixiy va zamonaviy metodologiyalar qo'llanilgan. Qadimiy manbalar, arxeologik tadqiqotlar va yozma hujjatlar orqali sug'orish tizimlari, suv manbalari va hududiy resurslar tarixiy rivojlanishi o'rganilgan. Zamonaviy davrda GIS, sun'iy yo'ldosh kuzatuvlari, raqamli xaritalash va ekologik monitoring usullari ekologik tizimlarni tahlil qilish, suv resurslari va tuproq sifatini o'rganish imkonini beradi.

Shuningdek, ekologik tadqiqotlar Orol dengizi, Amudaryo va Sirdaryo havzalari kabi hududlarda suv resurslarini boshqarish, suv taqsimotini optimallashtirish va qishloq xo'jaligi faoliyatini barqaror qilishga qaratilgan. Ekologik muammolarni o'rganish orqali hududiy va global ekologik xavfsizlikni ta'minlash, tabiiy resurslarni tejash va atrof-muhitni muhofaza qilishga yo'l ochiladi.

O'zbekiston ekologik muammolarining tarixi shuni ko'rsatadiki, tabiiy va antropogen omillar bir-biri bilan chambarchas bog'liq. Inson faoliyati natijasida yuzaga kelgan ekologik muammolarni o'rganish va ularni hal qilish choralari ishlab chiqish nafaqat ilmiy, balki amaliy ahamiyatga ega. Shu tariqa, ekologik tadqiqotlar hududiy rivojlanish, urbanizatsiya, qishloq xo'jaligi va sanoat faoliyatini barqarorlashtirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, ekologik muammolarni o'rganish jarayonida xalqaro tajriba va ilmiy hamkorlik muhim rol o'ynaydi. Boshqa davlatlar tajribasi, ilmiy usullar va texnologiyalar O'zbekistonning ekologik holatini yaxshilash, suv resurslarini samarali boshqarish va atrof-muhitni himoya qilishga yordam beradi. Shu tariqa, ekologik bilimlar va tadqiqotlar tarixiy rivojlanishdan zamonaviy davrgacha uzluksiz ravishda rivojlanib, hududiy va global ekologik xavfsizlikni ta'minlashda markaziy rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev, T. O'zbekiston ekologiyasi tarixi. Toshkent: Fan, 2011.
2. Glantz, M. The Aral Sea Crisis. Cambridge University Press, 1999.
3. Karimov, A. Suv resurslari va qishloq xo'jaligi ekologiyasi. Toshkent: Fan, 2008.
4. Micklin, P. The Aral Sea Disaster. London: Routledge, 2007.

5. Rasulov, R. O'zbekiston hududida ekologik monitoring va tadqiqotlar. Toshkent, 2015.

